

ibi : « Uno contextu actus, testari oportet, est autem uno contextu nullum actum alienum testamento intermiscere, » et *Hac consuetissima*. 21. c. h. t.

34. *Exceptis actibus corporalis necessitatis*. — Admittuntur autem actus, quos vel necessitatis corporalis, vel sanitatis causa ab ipso testatore forsitan ægroto, vel urgente natura, ab aliquo testium fieri contingit, ita tamen, ut actus quem exercet testis aliquis, brevis sit, prout providentissime, simul ac prudentissime sancitur, I. *Cum antiquitas*. 28. princ. c. h. t. illis verbis : « Si quia autem necessarium evenerit, et ipsum corpus laborantis (testatoris nempe) respiciens contigerit, id est, si vel victus necessarii, vel portionis oblatio, vel medicaminis datio, vel impositio, quibus relictis ipsa sanitas testatoris periclitetur, vel si quis necessarius naturæ usus ad depositionem superflui ponderis immineat, vel testatori, vel testibus, non esse ex hac causa testamentum subvertendum, licet morbus comitialis (quod et factum esse comperimus) uni ex testibus contigerit; sed eo quod urget, et imminet repleto, vel deposito, iterum solita per testamenti factionem adimpleri. Et si quidem a testatore aliquid fiat testibus paulisper separatis; cum coram his facere aliquid naturale testator erubescat : iterum introductis testibus consequentia factionis testamenti procedere. Si tamen in quemdam, vel quosdam testium aliquid tale contingat : si quidem ex brevi temporis intervallo necessitas potest transire, iterum eorumdem testium reversum expectari, et solemnia peragi sancimus; sin autem longiori spatio refectio fortuito casus indigeat; et maxime si salus testatoris, periclitantis immineat, tunc illo, vel illis testibus, circa quos aliquid tale eveniet, separatis, alios subrogari, et ab eo, vel ab eis tam testatorem, quam alios testes sciscitari, si ea, quæ eorum præsentiam antecedunt, omnia coram ipsis processissent. Et si hoc fuerit undique manifestum, jubemus tunc eos, vel eum una cum aliis testibus, ea, quæ oportet facere, etsi in medio subscriptiones testium jam fuerint subsecutæ. » Hactenus verba legis, quibus, cum sint clara, nihil addendum videtur.

35. *Compendiosa notitia, et instructio de condendo testamento solemnè scripto*. — Ut autem breviter sciatur, quænam solemnitates ad testamentum solemnè scriptum requirantur, et quomodo fieri debeat, hinc pro praxi

in compendio brevis fit recapitulatio, ac instructio. Quicumque ergo facere intendit testamentum solemnè scriptum, I. Cogitet, et se resolvat, quem velit honorum suorum hæredem scribere, ac instituere, et cui velit legare. II. Resolutione apud semetipsum facta, testamentum, hæredem nempe, atque legata (si quæ facere vult) scribat, vel per alium scribere faciat, antequam testes convocet, ne testes nimium expectare debeant : quamvis si velit, etiam præsentibus testamentum suum dictare, vel scribere valeat. III. Testamento conscripto, testes ad testificandum convocet, vel si jam adsint, eos, ut testificentur, roget, vel requirat, ac morfeat : dicendo v. g. Patroni, vel domini, vel chari vicini, vel amici, etc. cogito facere testamentum, vel ultimam dispositionem circa bona mea temporalia : quapropter rogo vos, ne gravetis hujus esse testes. IV. Testibus rogatis, dicet, vel scribat suam ultimam voluntatem, si prius non est scripta : si vero (quod melius est) prius jam fuit scripta, ostendat, vel exhibeat testibus papyrum vel chartam, in qua ultima ipsius voluntas continetur, ita compositam, et convolutam, ut testes, quid contineatur in ea, legere non queant (casu quo, sicuti potest, testes latere vult, quod disposuit) dicatque coram eis, et contestetur, quod in hac, quam exhibet, vel ostendit, charta aut papyro, contineatur ejusdem ultima voluntas. V. Hoc pronuntiato ipsemet coram dictis testibus præsentibus propria manu nomen suum subscribat, vel si scribere amplius nequeat, aut non sciat, per testem octavum ad id specialiter convocatum, suo nomine subscribi faciat, nisi forsitan propria manu totum testamentum prius ipse scripsisset? hoc enim in casu nec propria, nec alterius manu proprium nomen scribere necesse erit, quamvis expediens, ac melius sit. VI. Nomine proprio subscripto, etiam testibus subscribendam offerat a se subscriptam testamenti chartam, ita tamen dispositam ac convolutam, ut solum vacuum, in quo testes subscribant, appareat spatium, testibus, quid contineatur, nihil legere valentibus, nisi contentum eisdem manifestare libere velit. VII. Testes omnes ac singuli in vacuo ad subscribendum relicto chartæ spatio, successive manu propria subscribant, simulque sigillum suum, si quod habent, aut ab alio commodatum apponant. Nec refert de jure communi quale sigillum sit, bene vero de jure Bavarico, ubi necessario requi-

ritur sigillum cum casside et armis « Schild und Heim. » Si quis testium scribere nequeat, ad testificandum de jure communi in testamento solemnè scripto inhabilis est, excepto testamento rustici, quod fit in loco, ubi litterati haberi nequeunt. De jure Bavarico autem ignorans litteras contestem, ut nomine ipsius subscribat, rogare potest in quovis testamento; dummodo major pars testium manu propria subscribat, et qui pro alio subscribit, hoc in subscriptione exprimat. Si quis vero proprium sigillum non habeat, tam de jure communi, quam Bavarico contestem, ut pro se subsignet, invocare potest, hoc discrimine, quod de jure communi sufficiat quodvis sigillum, nec requiratur, ut major pars testium proprio sigillo utatur, neque ut in subscriptione mentio fiat, quod subscriptio alieno sigillo facta sit. De jure Bavarico autem major pars testium sigillum cum casside et armis necessario habere, et apponere debet, a quibus dein cæteri testes simili sigillo carentes, hujusmodi, et non aliud commodatum accipere, simulque in subscriptione exprimere debent, quod proprio debito sigillo carentes, alio sint usi. Tandem observare debet, ut cuncta hactenus recensita uno tempore, unoque contextu, nullo alio actu extraneo (nisi aliud naturæ necessitas exigat) interveniente, coram testibus omnibus simul congregatis et debite præsentibus fiant : excepto, quod testamentum prius conscribi valeat.

36. Postquam autem testamentum dicto modo rite habetur confectum, necesse ulterius non est, ut etiam ad extra sigillo aliquo testatoris, vel alterius signetur, et claudatur. Quamvis, si velit, id facere possit, et ut faciat, consultum sit, ne quis aliud apertum videns legere possit. Dum tamen ad extra quis sigillando illud claudit, expedit ut etiam brevi aliqua subscriptione, quod intus contineatur testamentum, indicet : scribendo v. g. testamentum N. N. scribat nomen, et cognomen suum.

37. *Non requiritur ad illud notarius publicus, quamvis consultum sit, ut adhibeatur*. — Pariter, quamvis necesse non sit, ut ad testamentum solemnè scriptum adhibeatur notarius; cum a jure nulli requiratur, uti bene notant doctores nihilominus consultissimum est, ut adhibeatur ad conficiendum testamentum publicum super negotio, et solemnitatibus testamenti rite observatis. Hoc

enim nisi fiat, et interea, ante mortem nempe testatoris unus, vel plures testes morerentur totum testamentum corrueret, vel periculosissimæ liti exponeretur : quod totum evitatur, si notarius adhibetur, utpote cujus instrumento publico fit, quod testamenti valori nihil obsit, etsi plures, imo etiam omnes testes ante testatorem morerentur. Hinc recepta praxis habet, quod in omni testamento solemnè notarius publicus adhibeatur. Quod ipsum statuta Bavarica *Land-Recht*, tit. XXXIV. a. 3. summopere suadent. Debet autem notarius ad interessendum confectioni testamenti, et erectionem instrumenti publici specialiter etiam requiri, ac rogari, hoc ipso quod si persona publica, quæ officium suum non impertitur nisi rogata, prout communi aliorum bene observat Schmidt, ad cit. tit. XXXIV. a. 1. n. 3.

38. *Notarii officium quod?* — Porro officium notarii est, ut bene attendat, num solemnitates debite observentur, et rite observatas instrumento inserat.

39. *Dissuadet testamentum solemnè scriptum : et quare?* — Et ex hactenus dictis colliges, quod cum valde multæ solemnitates, ac juris subtilitates ad testamentum solemnè scriptum requirantur, erroresque facillime contingere valeant, consequenter periculosa litigiosa impugnationis vix non semper subiectum sit, tale testamentum nulli consulendum sed potius dissuadendum sit : e contra suadendum testamentum ad acta, seu judiciale, utpote in quo auctoritate publica non tantum suppletur omnes defectus solemnitatum, sed etiam idem, qui per testamentum solemnè scriptum, haberi potest finis, videlicet, ut testes etiam lateat, quid testator per ultimam suam voluntatem statuerit : cum ut infra dicetur, in scriptis ad extra sigillo testatoris clausum tradi possit, ita ut nec iudex, nec quis alius de contento aliquid scire valeat.

§ III.

DE TESTAMENTO SOLEMNI NUNCUPATIVO, ET SOLEMNITATIBUS AD ILLUD DE JURE CIVILI REQUISITIS.

40. *Ad testamentum nuncupativum plus non requiritur, quam ut adsint septem testes idonei*. — Quæritur I. Quid sit, et quales requirant solemnitates testamentum solemnè nuncupativum, « zu einem vom Mund ausgespro-

chnein zierlichen Testament?» Ad primam partem quæsti jam patet per dicta superius n. 8. Unde ad secundam partem. Resp. I. Præter hæredis institutionem, quæ de cuiusvis testamenti essentia est juxta dicta n. 3. Ad hoc testamentum imprimis requiruntur septem testes ad testificandum convocati, vel rogati, debite qualificati seu idonei taliter qualiter requiruntur ad testamentum solemne scriptum, ita tamen, quod nec subscriptio, nec sigillatio eorumdem, vel testatoris necessaria. Communis ac certa, ob clara jura, l. *Hac consultissima*. 21. § *Per nuncupationem*. 2. c. h. t. ibi: « Per nuncupationem quoque, hoc est, sine scriptura testamentum non alias valere sancimus, quam si septem testes (ut supra dictum est) simul uno, eodemque tempore collecti, testatoris voluntatem, aut testamentum sine scriptura facientis audierint. » Concordant, l. *In testamentis*. c. eod. et § fin. *Instit. de Testam. ord.* ibi: « Si quis sine scriptis voluerit ordinare jure civili testamentum, septem testibus adhibitis, et sua voluntate coram eis nuncupata, sciat hoc perfectissimum testamentum jure civili, firmumque constitutum. »

41. *Ad id rogati*. — Debent autem testes etiam esse rogati, prout communiter tenetur a doctoribus, ut Schneidew., in *Rubr. de Testam. nuncup.* n. 4; Harprecht, § fin. n. 1. *Instit. de Testam. ord.*; Pirhing, h. t. n. 5. et 6. et alii, arg. l. *Hæredes*. 21. § 2. ff. « *Qui testam. facere*. ubi expresse, et universaliter statuitur, quod in testamentis testes rogati adesse debeant. » Nec obstat l. XXVI. c. h. t. ubi dicitur « Testamentum nuncupativum valere, etiamsi non ante hujusmodi dispositionem prædixerit testator, ideo eosdem testes convenisse, quod sine scriptis suam voluntatem vel testamentum componere censuit. » Quia per hæc verba solummodo videtur remissa solemnitas illa, quæ præter requisitionem testes admonentur de fine, ob quem convenerunt, ut cum aliis bene observat Schmidt, in tit. XXXIV. a. 4. n. 7. Concordant statuta Bavarica, loc. cit.

42. *Coram quibus testator voluntatem suam palam pronuntiet*. — Resp. II. Ad idem testamentum necessario ulterius requiritur ut testator coram præfatis septem testibus idoneis simul præsentibus voluntatem suam ultimam circa hæredem et legata, si quæ fieri cupit, palam pronuntiet, seu alias sufficienter manifestet. Rursus communis. Patetque clare ex l. *Hac consultissima*. 21. § 2. c. h. t.

et § fin. *Instit. de Testam. ord.* et l. *In testamentis*. 26. c. h. t. ibi: « In testamentis sine scriptis faciendis omnem formalem observationem penitus amputamus, ut postquam septem testes convenerint, satis est, voluntatem testatoris vel testatricis, simul omnibus manifestari, significantis, ad quos substantiam suam pervenire veñit, vel quibus legata dare, vel fideicommissa, vel libertates disponere. »

43. *Quacumque dein verborum formula*. — Porro si testator coram testibus præsentibus manifestat suam ultimam voluntatem, non requiritur certa verborum formula, sed sufficit quævis, dummodo per eam sufficienter pateat voluntas testatoris. Textus est in l. *Quoniam*. 15. c. h. t. ubi dicitur: « Verborum non esse necessarium observantiam, utrum imperativis, et directis verbis fiat, aut inflexis: nec enim interest, si dicatur: Hæredem facio vel instituo, vel volo, vel mando, vel cupio, vel esto, vel erit: sed quibuslibet confecta sententiis, vel in quomodo per eam liquebit voluntatis intentio: nec necessaria sunt momenta verborum, quæ forte seminecis, et balbutiens lingua profudit. »

44. *Nec refert, an per se, vel per alium oretenus vel ex scriptis suam voluntatem manifestet*. — Dein necesse non est, quod totam suam ultimam dispositionem coram testibus oretenus ipsemet pronuntiet, et suis verbis declaret, sed potest id facere per alium ad id deputatum, v. g. per notarium vel confessarium, aut aliquem alium, cum quo forsitan prius de sua voluntate ultima jam egit, eumque ut venientibus testibus voluntatem suam indicaret, rogavit. Potest idem ex charta prælegere, vel per alium prælegi facere suam voluntatem prius jam conscriptam: dummodo manifesta per alium sua voluntate, ipse postea annuat, ac ita suam esse voluntatem, vel ita se velle, affirmet ita clarissimus dominus Glettle, in *Tractatu canonico civili, de Testamentis*. cap. II. § 2. n. 2; Fachin, lib. X. *Controv.* cap. XII; Klingensperger, lib. II. tit. X. q. 26. et 27. arg. l. *Hac consultissima*. 8. c. *Qui Testam. facere*. Nec obstant leges supra n. 40. et 41. citatæ, utpote quæ plus non requirunt, quam ut testator coram septem testibus suam voluntatem manifestet testesque, quid ultimo velit audiant et percipiant, quod revera fit, dum manifestata per alium voluntate ipse dicat: « Ita est, » vel « ita volo, » vel « hæc est

ea voluntas ultima. » Concordant statuta avariæ, tit. XXXIV. a. 4.

45. *Dummodo testes moneat, quod velit testare solummodo nuncupative*. — Illud tamen requiritur, ut antequam voluntatem suam in charta scriptam testibus manifestat, prius eosdem moneat, vel per alium moneri faciat se solummodo cogitare condere testamentum nuncupativum. arg. l. *Hac consultissima*. 8. c. *Qui Testament. facere*. ibi: « Ad se vocatos, quod sine scriptis testentur, edoceant, » quod maxime observandum, si per se vel alium ex charta prælegit ultimam suam voluntatem, ne alii ob adhibitam scripturam decepti putent, testamentum solemne scriptum fieri, consequenter ob debitas solemnitates omissas impugnari posse.

46. *Brevi instructio de faciendi testamento nuncupativo*. — Cæterum ad testamentum solemne nuncupativum nil requiritur, ut proin in praxi testamentum hoc, a quovis faciliter fieri valeat: cum enim juxta dicta plus non requiratur, quam ut septem idoneos testes convocet; eisque quod testamentum nuncupativum facere velit, indicet, et illos, ut testes esse velint, requirat; atque coram eisdem voluntatem suam per se, vel per alium oretenus, vel ex charta manifestet, nulla plane in eo condendo difficultas, nullumque periculum est.

47. *Notarius ad illud necessarius non est, bene tamen valde utilis*. — Illud tamen notandum, quod, licet ad hoc testamentum notarius necessarius non sit, tamen optime faciat testator, si illum etiam adhibeat, ob rationem, quam supra de testamento solemnino scripto dedimus, videlicet, ne alias testamentum corruat, si forsitan ante mortem testatoris unus vel plures testes morerentur; uti facile contingere potest. Id ipsum suadetur a statutis Bavaricæ, loc. cit. a. 5. Et quidem in dictis hactenus de testamento nuncupativo ob satis clara jura conveniunt doctores. Controversia tamen inter eosdem est in iis, quæ in duobus sequentibus proponuntur quæsitis.

48. *Testamentum nuncupativum cum relatione ad schedam secundum aliquos valet*. — Quæritur II. An valeat testamentum nuncupativum in quo testator remittit ad schedam, vel scripturam aliquam, dicendo v. g. coram septem testibus: Instituo hæredem bonorum meorum, quem in schedula, vel scriptura apud confessarium meum deposita scripsi: vel in charta, quam post mortem meam in

hac vel illa cista, aut loco reperietis: vel si manibus chartam tenens, coram septem testibus dicat: Quod in charta continetur, est ultima mea voluntas: sive, Instituo hæredem qui in hac charta continetur, et post mortem meam videri potest. Affirmativam tenent Jul. Clarus, § *Testamentum*. q. 4, n. 3. et q. 36; Berlich, p. 3. concl. 4, n. 22; Ludwel, *de Ultim. volunt.* p. 2. cap. I. p. 190, et olim communissima doctorum teste Jul. Claro, loc. cit. Fundamenta eorum infra ponentur loco objectionum, quas faciunt contra sententiam negativam, qua ad quæsitum,

49. *Probabilius autem est, quod non*. — Resp. hujusmodi testamentum penitus non valere. Manz., *de Testamentis*. tit. IV, q. 2. n. 16; et seqq., Brunnemam, ad l. XXI. ff. *Qui Testament. facere*. n. 3; Ferdin. Vasquez, t. I. lib. II. § 11. n. 16. et 17; Sichard. et Gilchen, in l. *Hac consultissima*. c. h. t. idem habent statuta Bavaricæ, tit. XXXIV. a. 4. et ibi Schmidt, n. 10. Probatur conclusio ex variis, iisque claris juris textibus. Sic enim l. *Jubemus*. 29. c. h. t. expresse statuitur, quod in testamento nuncupativo nomen vel nomina hæredum ita debeant manifestari et exprimi, ut « omnimodo sciant testes, qui sint hæredes. » Atqui si testator se refert ad schedulam, eo mortuo primum aperiendam et legendam, plane non sciunt testes, quis sit institutus hæres; sicut dici non potest servus scire mandatum vel voluntatem domini dicentis: Audi tu, hæc est mea voluntas vel mandatum, quod in hac clausa charta continetur; in tali etenim casu scit quidem testis vel servus, quod in designata charta voluntas testatoris, vel domini contineatur, sed non sciunt, quæ sit voluntas illorum, vel quis sit hæres.

50. *Probatur ex l. Hac consultissima*. — Probatur ulterius ex jure. Nam l. *Hac consultissima*. 21. § 2. disponitur: Testamentum nuncupativum non valere, « nisi septem testes testatoris voluntatem, et testamentum audiverint; » at rursus testes dici non possunt audivisse voluntatem, et testamentum testatoris, si non, quod voluit, sed tantum ubi voluntatis dispositio continetur, audierunt. Dein l. *Hæredes*. 21. prin. ff. *Qui testament. facere*, ita præcipitur: « Hæredes palam, ita ut exaudiri possunt, nuncupandi sunt; » sed profecto palam a testibus non auditur hæres, qui eis in schedula absconditur. Nec dicas, audire saltem et scire testes, quod in certa schedula hæres contineatur,

Nam contra est, quod hec nondum sit « palam audire, » et « omnimodo scire, » quid sit hæres, quod tamen utrumque requiritur a jure cit. l. XXI. et l. XXIX. c. h. t. ibi : « Omnimodo sciant testes hæredem. »

51. *Probatur ex fine legis. — Confirmatur.* Finis, ob quem testamentum solemnne scriptum inventum est a jure, inter alia fuit, ut testator voluntatem suam ultimam omnibus etiam testibus absconditam habere posset, si velit, arg. l. *Hac consultissima.* 21. c. h. t. ibi : « Si nullum scire volunt ea, quæ in eo testamento scripta sunt : » atqui si valeret testamentum nuncupativum cum relatione ad schedulam, vel chartam aliquam; finis præfatus penitus corrueret, frustraneus, ac superfluous esset, hoc ipso, quod eundem habere quis possit per testamentum nuncupativum. Et sane imprudens quis esset, qui maxima cum cura, summoque cum invaliditatis periculo, ob varias solemnitates juris testamentis scriptis ordinarie connexo, faceret testamentum scriptum, si omnem ejusdem valorem et finem longe minori labore, et absque aliquo nullitatis periculo per testamentum nuncupativum facillime habere posset.

52. *Confirmatur. — Confirmatur ulterius:* Jura ideo solemnitates testamentorum præscripserunt, et eo modo fieri volunt testamenta, ut omnibus sufficienter obviaretur fraudibus, et « perfectissima haberi posset veritas, » l. fin. c. *de Fideicom.* Atqui et testamento nuncupativo facto cum relatione ad schedulam, vel chartam, nec sufficienter obviaretur fraudibus, nec veritas perfecte ac secure haberi potest, hoc ipso, quod, cum schedulam apud alium depositam, vel in cista jacentem non viderint testes, nec quid ibi contineatur, legerint, alia supponi facillime posset, testibus similem fraudem avertere non valentibus; utpote qui interrogati a iudice aliud dicere nequeunt, quam quod audierint a testatore, in schedula hic, vel ibi existente contineri testatoris ultimam voluntatem, nesciant vero, an schedula, quæ modo producit, sit illa, ad quam se retulit testator, an vero alia loco alterius supposita: prout consideranti patet.

53. *Valet testamentum nuncupativum, etsi nomen hæredis non exprimitur, dummodo alio indubitabili signo. —* Objiciunt adversarii l. Textum l. *Quotiens.* 9. §. *Si quis.* 8. ff. *de Hæredibus instit.* ubi dicitur : « Si quis nomen hæredis quidem non dixerit, sed indu-

bitabili signo eum demonstraverit, quod penè nihil a nomine distat, etc., valet institutio; » atqui hoc habetur in testamento cum relatione ad schedulam; ergo. Resp. I. cum distinctione: valet institutio, si indubitabili signo ita demonstretur hæres, ut immediate, seu, uti loquuntur jura, « palam » et « omnimodo, » sciant testes, quis sit hæres, conceditur: si tantum mediate, seu ubi hæredis institutio sit inveniendâ, cognoscunt, negatur. Resp. II. Negando suppositum, quod in testamento cum relatione ad schedam « indubitabili » signo demonstretur hæres; hoc ipso enim, quod testes dicere nequeant, et revera dubitum esse possit, an schedula post mortem producenda sit illa, ad quam se retulit testator, an vero alia loco illius supposita, ut in n. præced. jam dictum est, hæres indubitanter non demonstratur. Confirmatur responsio ex ipsamet I. contra conclusionem nostram citata § statim sequenti, uti habetur : « Hæres institui, nisi certe demonstratur, non potest : » atqui in testamento facto cum relatione ad schedam hæres certe non demonstratur; uti patet ex dictis: ergo.

54. *V. g. digito præsens demonstratur. —* Objiciunt II. l. *Certum est.* 6. ff. *de Rebus credit.* ubi dicitur : « Nihil referre, proprio nomine res appelletur, an dignito ostendatur, an vocabilis quibusdam demonstratur: quatenus mutua vice res fungantur, quæ tantumdem præsent; » ergo. Resp. per hunc textum plus non probari, quam quod necessario non requiratur, dicendo v. g. « Titium hæredem instituo; » sed sufficiat, si absque nominis expressione digito vel alio signo indubitabili demonstretur dicendo v. g. « Ille sit meus hæres, quem digito demonstro, » seu « cujus manus nunc apprehendo. » Ratio est, quia dum digito ita demonstratur hæres, æque in cognitionem illius veniunt hæredes præsentés, perfecta que haberi potest veritas, ac fraus quævis evitari, ac si nomen ejusdem exprimeretur, hoc ipso, quod hæres digito demonstratus censeatur esse præsens, et quomodo digito demonstratur, videant testes, consequenter, quis hæres sit, ab eisdem « palam, » et « omnimodo » cognoscatur; prout habetur in l. *Nemo dubitat.* 58. ff. *de Hæred. instit.* ibi : « Nemo dubitat, recte ita hæredem nuncupari posse: hic (videlicet, quem digito, alio signo absque nominis enuntiatione demonstrat) mihi hæres esto: cum sit coram, qui ostenditur. » Quibus verbis aperte innuitur, ideo taliter

one institui hæredem, quia « coram, » seu præsens est, seu quia testes immediate seu « omnimodo » statim sciunt, quisnam sit institutus hæres: consequenter a sensu contrario institutionem tali modo recte non fieri, si hæres « coram » seu præsens non est, et per consequens, quis institutus sit, testes ignorent; ut contra sit, dum quis hæredem instituit, vel testamentum facit cum relatione ad schedam, vel chartam, dicendo v. g. Hic, vel ille sit hæres meus, qui in hac schedâ, seu in schedâ apud Titium existente, vel in cista deposita scriptus invenitur.

55. *Testamentum scriptum cum relatione ad codicillum valet. —* Objiciunt III. Valet testamentum scriptum cum relatione ad codicillum, v. g. « Hæres meus sit, quem in codicillo scripsero. » l. *Asse toto.* 77. ff. *eod. ibi:* « Asse toto non distributo ita scriptum est: Quem hæredem codicillis fecero, hæres esto: Titium codicillis hæredem instituit: ejus quidem institutio valet, ideo, quod licite, codicillis dari hæreditas non possit, tamen hæc ex testamento data videatur; » ergo idem licebit in testamento nuncupativo. Resp. negando consequentiam et paritatem. Disparitas est, tum quia in testamento scripto scriptura, cujus contentum testes lateat, de jure conceditur l. *Hac consultissima.* 21. c. h. t. non idem in testamento nuncupativo, in quo ut hæres omnimodo manifestetur testibus, præcipitur per jura superius citata; tum quia dum in scripto testamento fit relatio ad codicillum, fit ad scripturam solemnitatem, et ad evitandas fraudes idoneam. Non sic in testamento nuncupativo; tum quia codicillus est pars testamenti; de jure autem licet in quavis parte testamenti scribere hæredem; tum tandem quia, etiamsi in scripto fiat relatio ad codicillum, nullam emergit periculum fraudis, cum nulli constet, an cum simili relatione ad codicillum, vel potius cum determinatione ac denominatione hæredis ibidem jam expressa testamentum scriptum, factum sit, hoc ipso, quod hujus testamenti tenor etiam testibus occultetur l. *Hac consultissima.* c. h. t.

56. *Testamentum ad interrogationes alterius variis modis fieri potest. —* Quæritur III. An valet testamentum nuncupativum factum ad interrogationem alterius? Ante responsionem notandum testamentum ad interrogationem alterius varie fieri posse. Et primo quidem taliter, quod testator testamentum facere prius jam se resolverit, indeque illud,

ponere solemnitates adhibeantur, ipsemet scripserit, vel per notarium, aut ab alio scribi fecerit: vel saltem eidem voluntatem suam oretenus indicaverit, eumque rogaverit, ut venientibus ad testificandum testibus prælegeret, aut voluntatem ultimam prius auditam ediceret; ipseque notarius, vel alius a testatore rogatus, aut deputatus, testibus præsentibus, et ad testificandum rogatis prælegat jam conscriptam, aut saltem oretenus manifestet communicatam sibi ultimam voluntatem, addita interrogatione ad testatorem: num ita adhuc vellet, vel etiam num hæc ejusdem esset ultima voluntas? Testatorque respondeat, « Ita, » vel « Sic volo, » aut « Hæc est mea voluntas. »

57. Secundo fieri potest, quod licet testator prius de testamento nihil cogitaverit vel resolverit, vel si resolvit, nihil tamen de eodem conscripserit, vel scribi fecerit, nec alicui voluntatem suam oretenus communicaverit, multo minus, quod coram testibus aliquid proponeret, aliquem rogaverit, vel deputaverit: nihilominus notarius, vel alius quispiam, convocet testes, eisque præsentibus interroget testatorem, an non velit facere testamentum, huncque vel illum habere pro hærede, huic vel illi aliquid legare? Et testator præ debilitate plus non possit, aut ob dolorum acerbicatem plus respondere nolit, quam « Ita, » vel « Volo, placeat, » etc. et præcise annuat capite.

58. Tertio fieri potest taliter, quod testator etiam modo primum dicto interrogetur, ipse tamen non solum annuat capite, vel solis verbis, « Ita volo, » etc. affirmet, sed ad diversa puncta pluribus verbis distincte, ac diversimode respondeat, aliqua neget, quædam affirmet, et forsan etiam subinde rationem addat. His notatis

59. *Valet testamentum ad interrogationem alterius factum, si testator illud prius jam conscripserit, vel dictavit, et in testibus manifestaretur, rogavit. —* Resp. I. Si primo modo n. 56. relato conditur testamentum ad interrogationem alterius, validum est. Est certa apud omnes, teste Fachin., lib. V. *Controv.* c. 69. arg. l. *Pamphilo.* 39. § 1. ff. *de Legatis.* 3. et l. *Hac consultissima.* 8. c. *Qui testament. facere.* Ratio est, tum quia in testamento ita conditio perfecte adimpletur, quod jura supra n. 41 et 42. citata et testamentum nuncupativum requirunt, tum immediate, et quidem etiam absque periculo et suspitione fraudis in notitiam hæredis, ac